

Jerzy A. LIS

**Pluskwiaki z nadrodziny *Pentatomoidea* REUT. (*Hemiptera*, *Heteroptera*)
Wyżyny Śląskiej**

[Z tabelą w tekście]

Abstract. The fauna of the superfamily *Pentatomoidea* REUT. (*Hemiptera* — *Heteroptera*) of the Silesian Upland is studied for the first time. The data on 34 species of pentatomoid bugs are given; 27 of them are new to the region.

Fauna tarczówek (*Heteroptera*, *Pentatomoidea*) wyżynnych regionów Polski jest ciągle jeszcze niedostatecznie poznana. Nie dotyczy to tylko Wyżyny Lubelskiej, gdzie liczne badania nad całością *Heteroptera* prowadzili głównie K. STRAWIŃSKI i A. CMOLUCHOWA. Z Górnego Śląska natomiast do tej pory podanych było tylko 7 gatunków tarczówek (CHŁODNY 1983, SCHOLZ 1931), co stawia te tereny w rzędzie najmniej poznanych w kraju. Celowe wydawało się więc podjęcie próby opracowania pentatomofauny tego tak silnie uprzemysłowionego i zurbanizowanego regionu, gdzie cała flora i fauna poddana jest ogromnej antropopresji.

Materiał badawczy zbierano z całej Wyżyny Śląskiej, której granice przyjęto za KONDRACKIM (1978). Gromadzono go przez okres trzech sezonów, tj. od końca maja do końca września w latach 1982, 1983 i 1984, następującymi metodami: czerpakowaniem, otrząsaniem drzew i krzewów, wybieraniem ze ściółki i zewnętrznej warstwy gleby oraz ręką wprost z roślin. Wykorzystano także materiały Instytutu Badawczego Leśnictwa w Katowicach z lat 1981, 1982 i 1983, zebrane w nadleśnictwie Świerklaniec.

Zbiorowiska objęte badaniami

Gromadząc materiał badawczy, starano się uwzględnić różne typy zbiorowisk roślinnych występujących na Wyżynie — zarówno naturalnych, jak i antropogenicznych. Oznaczano je na podstawie pracy MATUSZKIEWICZA (1981) najczęściej do związków, czasami tylko do zespołów, rzędów lub klas. Były nimi:

1. zbiorowiska ruderalne (*Sisymbrium*, *Alliarion*, *Eu-Arction*);
2. porębowe zbiorowiska ziolo- i traworośli (*Epilobion angustifolii*);
3. zbiorowiska miejsc silnie wydeptywanych (*Polygonion avicularis*);
4. zbiorowiska łąkowe (*Filipendulo-Petasition*, *Arrhenatherion elatioris*);
5. mezofilne zbiorowiska okrajkowe (*Trifolion medii*);
6. murawy piaskowe (*Armerion elongatae*);
7. murawy kserotermiczne (*Festuco-Brometea*);
8. wrzosowiska (*Calluno-Ulicetalia*);
9. szuwały wielkoturzycowe (*Magnocaricion*);
10. szuwały właściwe (*Phragmition*);
11. lasy bukowe (*Fagion silvaticae*);
12. bory świeże (*Dicrano-Pinion*);
13. łągi jesionowo-olszowe (*Circaeo-Alnetum*);
14. zbiorowiska krzewiasto-zaroślowe (*Rubio-Salicetum capreae*);
15. roślinność hałd kopalnianych;
16. monokulturowe szkółki leśne;
17. leśne powierzchnie badawcze o różnym składzie gatunkowym;
18. zbiorowiska inne, o trudnym do ustalenia charakterze fitosocjologicznym.

Przegląd gatunków z nadrodziny *Pentatomoidea* REUT. zebranych na Wyżynie Śląskiej

W sumie na badanych terenach stwierdzono występowanie 34 gatunków tarczówek, z czego na poszczególne rodziny przypada: *Cydnidae* — 2 gatunki, *Scutelleridae* — 2 gatunki, *Pentatomidae* — 26 gatunków, *Acanthosomidae* — 4 gatunki. Gatunki nowe dla fauny regionu oznaczono gwiazdką.

Cydnidae BILLBERG, 1820**Tritomegas bicolor* (LINNAEUS, 1758)

Strzelce Opolskie, 27 VI 1983, 1 okaz na *Impatiens noli-tangere* L.; 28 VII 1983, 2 okazy na *Robinia pseudacacia* L.

Najczęściej spotykany na roślinach z rodziny *Lamiaceae*, czasami łowiony także na krzewach i drzewach (STRAWIŃSKI 1956a). Gatunek palearktyczny. W Polsce występuje dość pospolicie.

Tabela. Występowanie tarczówek w badanych zbiorowiskach roślinnych (objaśnienia numerów zbiorowisk w tekście)

Gatunki	Zbiorowiska roślinne																	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
<i>Tritomegas bicolor</i>																		+
<i>Canthophorus dubius</i>							+											
<i>Eurygaster maura</i>	+			+														
<i>Eurygaster testudinaria</i>	+			+					+	+								
<i>Aelia acuminata</i>	+			+														
<i>Aelia klugi</i>				+														
<i>Neottiglossa pusilla</i>	+	+		+														
<i>Eysarcoris aeneus</i>	+			+	+		+					+						
<i>Sciocoris microphthalmus</i>			+									+						
<i>Rubiconia intermedia</i>																	+	
<i>Holcostethus vernalis</i>				+		+												
<i>Dolycoris baccarum</i>	+			+	+			+	+	+	+	+		+	+	+	+	+
<i>Carpocoris pudicus</i>	+	+	+	+	+	+	+				+	+			+	+	+	+
<i>Carpocoris fuscispinus</i>	+			+										+				
<i>Carpocoris purpureipennis</i>				+														
<i>Antheminia lunulata</i>							+											
<i>Palomena prasina</i>	+			+							+	+	+	+				
<i>Palomena viridissima</i>					+													
<i>Pitedia pinicola</i>																		+
<i>Piezodorus lituratus</i>																		+
<i>Rhaphigaster nebulosa</i>															+			
<i>Pentatoma rufipes</i>											+	+	+	+				
<i>Eurydema oleracea</i>	+			+			+											
<i>Eurydema dominulus</i>												+						
<i>Eurydema ventrale</i>																		+
<i>Picromerus bidens</i>	+			+								+		+	+		+	
<i>Arma custos</i>														+	+		+	
<i>Rhacognathus punctatus</i>														+				
<i>Troilus luridus</i>														+				+
<i>Zicrona coerulea</i>	+	+		+			+									+		
<i>Acanthosoma haemorrhoidale</i>																		+
<i>Elasmotethus interstinctus</i>																		+
<i>Elasmucha grisea grisea</i>																		+
<i>Elasmucha ferrugata</i>																		+

**Canthophorus dubius* (SCOPOLI, 1763)

Mikołów-Mokre, 29 VI 1984, 1 okaz, murawa kserotermiczna z klasy *Festuco-Brometea*.

Pokarmowo związany przede wszystkim z rodzajem *Thesium* L. (WAGNER 1966) oraz rzadziej z *Artemisia campestris* L. i *Salvia pratensis* L. (STRAWIŃSKI 1959). Z muraw kserotermicznych podawany przez CMOLUCHOWĄ (1964). Gatunek eurosyberyjski. W Polsce lokalnie dość częsty.

Scutelleridae LEACH, 1815*Eurygaster maura (LINNAEUS, 1758)

Gatunek pospolity na Wyżynie Śląskiej, szczególnie w biotopach łąkowych (*Filipendulo-Petasition*, *Arrhenatherion elatioris*). Czasami pojawiał się także w zbiorowiskach ruderalnych (*Alliarion*). Najczęściej łowiony na następujących trawach: *Agropyron repens* (L.) P. B., *Phleum pratense* L. i *Festuca ovina* L. Rzadziej łapany na *Achillea millefolium* L. Reprezentowany przez 3 formy: f. *picta* F. (najliczniejsza), f. *aequalis* WAGN. (rzadka) i f. *typica* (bardzo rzadka). Gatunek palearktyczny. Występuje w całej Polsce.

**Eurygaster testudinaria* (GEOFFROY, 1785)

Pospolity na całej Wyżynie Śląskiej. Preferuje zwłaszcza wilgotne łąki (*Filipendulo-Petasition*). Dość licznie spotykany także w zbiorowiskach szuwarowych (*Magnocaricion*, *Phragmition*) na *Phragmites communis* TRIN. Pojedyncze egzemplarze były łapane w zbiorowiskach ruderalnych (*Alliarion*). Podobnie jak poprzedni gatunek, najczęściej występuje na roślinach z rodziny *Poaceae*, a także na *Cirsium arvense* (L.) SCOP. Reprezentowany przez 2 formy — f. *triguttata* WAGN. (liczniejsza) oraz f. *typica* (rzadsza). Gatunek palearktyczny. Pospolity w całej Polsce.

Pentatomidae LEACH, 1815*Aelia acuminata (LINNAEUS, 1758)]

Gatunek dość częsty na Wyżynie Śląskiej, związany przede wszystkim z roślinnością trawiastą. Jego występowanie stwierdzono także na *Artemisia vulgaris* L. w zbiorowiskach ruderalnych (*Sisymbriion*, *Alliarion*) oraz pojedynczo na łąkach (*Filipendulo-Petasition*). Gatunek palearktyczny. Pospolity w całej Polsce.

Aelia klugi HAHN, 1833

Orzesze, 9 VIII 1983, łąka — *Arrhenatherion elatioris*, 1 okaz.

Podobnie jak *A. acuminata*, także związany z roślinami z rodziny *Poaceae*, szczególnie z *Festuca ovina* L. (STRAWIŃSKI 1949). Z Górnego Śląska podawany przez SCHOLZA (1931). Gatunek eurosyberyjski. W Polsce występuje na całym obszarze, ale rzadziej od *A. acuminata*.

Neottiglossa pusilla (GMELIN, 1789)

Gatunek pospolity na Wyżynie Śląskiej. Związany przede wszystkim z biotopami łąkowymi (*Filipendulo-Petasition*, *Arrhenatherion elatioris*). Czasami pojawia się także w zbiorowiskach ruderalnych (*Eu-Arction*) oraz porębowych (*Epilobion angustifolii*). Pokarmowo związany z roślinami rodzin *Apiaceae* i *Asteraceae* (OMOLUCHOWA 1971). Z Górnego Śląska podawany przez SCHOLZA (1931). Gatunek eurosyberyjski, pospolity w całej Polsce.

Eysarcoris aeneus (SCOPOLI, 1763)

Gatunek bardzo pospolity na Górnym Śląsku. Występuje na łąkach (*Filipendulo-Petasition*, *Arrhenatherion elatioris*), murawach kserotermicznych (*Festuco-Brometea*), zbiorowiskach ruderalnych (*Eu-Arction*, *Alliarion*) i okrajkowych (*Trifolion medii*). Pojedynczo znajdowany także w runie borów świeżych (*Dicrano-Pinion*). Roślinami żywicielskimi są: *Trifolium pratense* L., *Daucus carota* L., *Cirsium lanceolatum* (L.) SCOP. oraz *Solidago canadensis* L. Gatunek palearktyczny. W Polsce pospolity.

Sciocoris microphthalmus (FLOR, 1860)

Katowice-Ochojec, 1 okaz, 25 VIII 1984, na ziemi w przydrożnym rowie.

Gatunek związany głównie z niezadrzewionymi biotopami, gdzie występuje zarówno na roślinach, jak i na ziemi (STRAWIŃSKI 1956a, b). Z Górnego i Dolnego Śląska podawany przez SCHOLZA (1931). E. WAGNER (1966) uznaje go za gatunek eurosyberyjski, JOSIFOV (1981) za holarktyczny. W Polsce dość rzadki. Znany dotychczas z Poręby Wielkiej w Gorcach (SMRECZYŃSKI 1909), okolic Łomnicy, Chełmka i Krakowa (SMRECZYŃSKI 1954), Rostocza (STRAWIŃSKI 1956a), Czerlanki k. Białowięży (STRAWIŃSKI 1956b) oraz ze Świętajna na Pojezierzu Mazurskim (STRAWIŃSKI 1957b).

Rubiconia intermedia (WOLFF, 1811)

Świerklaniec, 3 okazy, 30 V 1983, na *Pinus silvestris* L.; Tarnowskie Góry, 1 okaz, 5 VIII 1983, na *Linaria vulgaris* (L.) MILL.

Gatunek znany z różnego typu biotopów łąkowych, głównie z roślin rodziny

Fabaceae, a w lasach z czyścica leśnego — *Stachys silvatica* L. i brzozy brodawkowatej — *Betula verrucosa* EHRH. (STRAWIŃSKI 1956a, b, 1963). Gatunek eurosyberyjski. W Polsce pospolity.

**Holcostethus vernalis* (WOLFF, 1804)

Chrzanów, 1 okaz, 6 IX 1983, na *Betula verrucosa* EHRH.; Świerklaniec, 1 okaz, 29 IX 1983, na *Pinus nigra* ARN.; Katowice-Giszowiec, 2 okazy, 30 VI 1984, łąka ze związku *Filipendulo-Petasition*.; Dzieńkowice, 1 okaz, 9 VII 1984, murawa piaskowa ze związku *Armerion elongatae*.

Pokarmowo gatunek związany przede wszystkim z *Verbascum* L., *Centaurea jacea* L., *Epilobium angustifolium* L., *Coronilla varia* L. oraz *Scrophularia nodosa* L. Występuje zarówno w biotopach leśnych (STRAWIŃSKI 1950, 1957a, 1963; BOGUTYN i STRAWIŃSKI 1966), łąkowych (STRAWIŃSKI 1950, 1959), jak i w zespołach roślinności kserotermicznej (CMOLUCHOWA 1964). Gatunek palearktyczny. W Polsce lokalnie pospolity.

**Dolycoris baccarum* (LINNAEUS, 1758)

Jeden z najpospolitszych gatunków tarczówek na badanych terenach. Stwierdzono jego występowanie na łąkach (*Filipendulo-Petasition*, *Arrhenatherion elatioris*), w zbiorowiskach ruderalnych (*Sisymbrium*, *Eu-Arction*, *Alliarion*), okrajkowych (*Trifolion medii*), szuwarowych (*Magnocaricion*, *Phragmition*), w lasach bukowych (*Fagion silvaticae*), borach świeżych (*Dicrano-Pinion*), w zbiorowiskach zaroślowych (*Rubo-Salicetum caprae*), na hałdach kopalnianych oraz pojedynczo na wrzosowiskach i uprawach sosny. Biologicznie związany z roślinnością zielną (*Brassicaceae*, *Apiaceae*, *Asteraceae*, *Fabaceae*, *Rosaceae*, *Scrophulariaceae*). Gatunek holarktyczny. W Polsce pospolity w całym kraju.

**Carpocoris pudicus* (PODA, 1761)

Najpospolitszy gatunek tarczówek na Wyżynie Śląskiej. Występuje tu w biotopach łąkowych (*Filipendulo-Petasition*), ruderalnych (*Sisymbrium*, *Eu-Arction*, *Alliarion*), okrajkowych (*Trifolion medii*), na porębach (*Epilobion angustifolii*), murawach kserotermicznych (*Festuco-Brometea*) i piaskowych (*Armerion elongatae*). Spotykany także w lasach bukowych i borach świeżych oraz pojedynczo na hałdach, uprawach sosny i przydrożach (*Polygonion avicularis*). Pokarmowo związany najczęściej z *Daucus carota* L., *Scrophularia nodosa* L., *Achillea millefolium* L., *Verbascum nigrum* L., *V. lychnitis* L., *Cirsium oleraceum* (L.) SCOP., *C. rivulare* (JACQ.) ALL. oraz *Centaurea jacea* L. Gatunek śródziemnomorski. Znany z całej Polski.

Carpocoris fuscispinus (BOHEMAN, 1851)

Gatunek częsty na Wyżynie Śląskiej, ale nie tak jak poprzedni. Najliczniejszy w zbiorowiskach łąkowych (*Arrhenatherion elatioris*) oraz ruderalnych (*Alliarion*, *Eu-Arction*), a także na hałdach. Z Górnego Śląska podawany przez SCHOLZA (1931). Najczęściej łapano z następujących roślin: *Achillea millefolium* L., *Artemisia vulgaris* L., *Cirsium rivulare* (JACQ.) ALL., *C. arvense* (L.) SCOP. oraz *Solidago canadensis* L. Gatunek euroszyberyjski. Pospolity w całej Polsce.

*Carpocoris purpureipennis (DE GEER, 1773)

Murcki, 1 okaz, 13 IX 1983, łąka śródleśna; Katowice-Ochojec, 1 okaz, 15 IX 1983, na *Verbascum nigrum* L.; Świerkianiec, 1 okaz, 23 IX 1983, na *Betula verrucosa* EHRH.; Łąbędy, 1 okaz, 12 VIII 1984, łąka śródleśna.

Gatunek łąkowy, pokarmowo związany z roślinami rodzaju *Verbascum* L. (JOSIFOV 1981). CMOLUCHOWA (1971) podaje go z roślinności wydmowej, a STRAWIŃSKI (1965) z łąki śródleśnej na torfach. Gatunek euroszyberyjski. W Polsce spotykany rzadko. Znany m. in. z Duninowa k. Płocka (STRAWIŃSKI 1965), Gołębia k. Puław, Opoki k. Kraśnika (CMOLUCHOWA 1971) oraz z Polańczyka w Bieszczadach (CMOLUCHOWA i LECHOWSKI 1977).

*Anthemina lunulata (GOEZE, 1778)

Strzemieszyce, 1 okaz, 25 VIII 1983, murawa kserotermiczna z klasy *Festuco-Brometea*; Tarnowskie Góry, 1 okaz, 16 IX 1984, na *Scrophularia nodosa* L.

Gatunek kserotermofilny, związany głównie z *Artemisia campestris* L., *Euphorbia cyparissias* L., *Centaurea jacea* L., *Helichrysum arenarium* (L.) MOENCH. (CMOLUCHOWA 1971). Gatunek palearktyczny. W Polsce dosyć rzadki. Podawany m. in. z Czerlanki k. Białowięży (STRAWIŃSKI 1956b), Iwonicza (STRAWIŃSKI 1953), okolic Krakowa, Poznania, Kobylnicy i Chotła Czerwonego nad Nidą (KASPROWICZ 1963; SMRECZYŃSKI 1954), z Sielec k. Kielce (FEDORKO 1959), okolic Sandomierza (STRAWIŃSKI 1958), Gołębia k. Puław (CMOLUCHOWA 1971), Łabuń k. Zamościa (STRAWIŃSKI 1960), a także z Mydlnik k. Krakowa (STOBIECKI 1915).

*Palomena prasina (LINNAEUS, 1761)

Gatunek dosyć pospolity na badanym terenie, szczególnie w zbiorowiskach leśnych i zaroślowych (*Fagion silvaticae*, *Dicrano-Pinion*, *Rubio-Salicetum capreae*, *Circaeo-Alnetum*). Pojedynczo spotykany także na łąkach (*Arrhenatherion elatioris*) i zbiorowiskach ruderalnych (*Eu-Arction*). Najczęstszy na *Quercus robur* L. Stwierdzono także obecność na tych terenach odmiennej od typowej formy *rhododactyla* (HORV.) [na *Calamagrostis epigeios* (L.) ROTH. i *Agropyron repens* (L.) P.B.]. Gatunek palearktyczny. Pospolity w całej Polsce.

*Palomena viridissima (PODA, 1761)

Mureki, 1 okaz, 24 VII 1983, na *Quercus robur* L.; Chrzanów, 1 okaz, 23 VIII 1984 w zbiorowisku okrajkowym ze związku *Trifolion medii*.

Gatunek związany głównie z krzewami i drzewami, takimi jak *Betula* L., *Alnus* MILL., *Quercus* L., *Fagus* L., *Rubus* L., *Calluna* SALISB. (STRAWIŃSKI 1949, 1974). Gatunek eurosyberyjski. W Polsce pospolity, ale rzadszy od *P. prasina*.

*Pitedia pinicola (MULSANT et REY, 1852)

Świerklaniec, 1 okaz, 8 VII 1981, na *Pinus silvestris* L.

Gatunek biologicznie związany z drzewami iglastymi, głównie z *Pinus silvestris* L. Czasami spotykany na *Abies alba* MILL., *Juniperus communis* L. i *Picea excelsa* (LAM.) L. K. (STRAWIŃSKI 1965). Gatunek europejski. W Polsce znajdowany rzadko. Znany m. in. z następujących miejscowości: Komodzianka i Krasnobród na Roztoczu (STRAWIŃSKI 1956a), Podgórci i Kłaj k. Krakowa, Borzęta k. Myślenie (SMRECZYŃSKI 1954), Napiwoda k. Nidzicy (MIKOŁAJSKI 1962), okolice Poznania (KASPROWICZ 1963) oraz Przegorzały, Bielany, Zabierzów (SMRECZYŃSKI 1907) i Kidałowice, Wola Justowska, a także Wierchomla (STOBIECKI 1915).

*Piezodorus lituratus (FABRICIUS, 1794)

Panewnik, 1 okaz, 1 IX 1982, na *Betula verrucosa* EHRH.; Świerklaniec, 1 okaz, 26 IX 1983, na *Alnus glutinosa* (L.) GAERTN.; Mureki, 2 okazy, 21 VIII 1984, na *Sarothamnus scoparius* (L.) WIMM.

Gatunek związany przede wszystkim z drzewami liściastymi — *Alnus glutinosa* (L.) GAERTN., *Betula verrucosa* EHRH., *Fagus sylvatica* L., *Tilia* L., *Quercus* L., *Crataegus* L., *Salix* L., *Populus* L. oraz z krzewami — *Sarothamnus scoparius* (L.) WIMM., *Cytisus ruthenicus* FISCH., *Astragalus onobrychis* L. (STRAWIŃSKI 1950, 1959). Gatunek śródziemnomorski. W Polsce pospolity.

*Rhaphigaster nebulosa (PODA, 1761)

Katowice-Giszowiec, 2 okazy, 10 VII 1984, na hałdzie kopalnianej obsadzonej drzewami.

5 okazów tego gatunku schwymano na tym samym stanowisku już w r. 1983 (LIS 1984). Jest on gatunkiem ciepłolubnym, spotykanym najczęściej w sztucznie nasadzanych drzewostanach (PUČKOV 1961) i uprawach warzyw (STICHEL 1961). Rozprzestrzeniony w obszarze śródziemnomorskim, Europie, a także w palearktycznej części Azji. Z Polski podany do tej pory tylko z okolic Gdańska (STICHEL 1960). Dane te są jednak bardzo stare, gdyż sam STICHEL podaje je za SIEBOLDEM jako stanowisko z r. 1839. Gatunek ten bardzo często przemieszcza

się na znaczne odległości z transportami warzyw i owoców (STICHEL 1961; GULDE 1934) i w ten sposób prawdopodobnie przedostał się także na tereny południowej Polski, gdzie do tej pory nie był notowany.

*Pentatoma rufipes (LINNAEUS, 1758)

Gatunek stosunkowo częsty na Wyżynie Śląskiej, szczególnie w biotopach leśnych i zaroślowych (*Fagion silvaticae*, *Dicrano-Pinion*, *Circaeo-Alnetum*, *Rubo-Salicetum capreae*). Związany z drzewami liściastymi — *Quercus robur* L., *Alnus glutinosa* (L.) GAERTN., *Fagus sylvatica* L., *Acer platanoides* L. i *Betula verrucosa* EHRH. Jest fitozoofagiem (STRAWIŃSKI 1950, 1974). Gatunek euro-syberyjski. Pospolity w całej Polsce.

*Eurydema oleracea (LINNAEUS, 1758)

Gatunek pospolity na całym badanym terenie. Związany głównie ze zbiorowiskami klasy *Artemisietea*, w których występuje na *Artemisia vulgaris* L., *Lepidium campestre* (L.) R. BR., *Linaria vulgaris* (L.) MILL., *Scrophularia nodosa* L., *Alliaria officinalis* ANDRZ. i *Sisymbrium officinale* (L.) SCOP. Pojedynczo spotykany na łąkach (*Arrhenatherion elatioris*) i murawach kserotermicznych (*Festuco-Brometea*). Reprezentowany tu przez 7 form: *annulata* FALL., *angularis* KOL., *triguttata* HORV., *consimilis* HORV., *oleracea* L., *interrupta* ROY i *nigripes* HORV. Gatunek palearktyczny. Pospolity w całej Polsce.

Eurydema dominulus (SCOPOLI, 1763)

Świerklaniec, 1 okaz, 20 V 1984, na skraju boru sosnowego (*Dicrano-Pinion*).

Gatunek związany z roślinnością zielną, głównie z rodziny *Brassicaceae* i *Apiaceae* (STRAWIŃSKI 1949). Najczęściej spotykany na dobrze nasłonecznionych łąkach, polach, nieużytkach i brzegach lasów (STRAWIŃSKI 1949, 1959). Z Górnego Śląska podany przez SCHOLZA (1931). Gatunek palearktyczny. Znany z całej Polski.

*Eurydema ventrale (KOLENATI, 1846)

(= *E. ornatum* L.)

Murcki, 1 okaz, 2 VIII 1982, w zbiorowisku z *Solidago canadensis* L. i *Eupatorium cannabinum* L.

Występowanie tego gatunku stwierdzono na roślinach z rodziny *Brassicaceae* (CMOLUCHOWA 1971), w lasach sosnowych oraz na *Betula verrucosa* EHRH. (STRAWIŃSKI 1953, 1956a). Gatunek śródziemnomorski, w Polsce niezbyt częsty. Znany z Iwonieca (STRAWIŃSKI 1953), Białowieskiego Parku Narodowego (STRAWIŃSKI 1956b), Roztocza (STRAWIŃSKI 1956a), okolic Poznania (KASPRO-

WICZ 1963), Niecki Nidy (KARCZEWSKI 1962), Polesia Lubelskiego (BOGUTYN i STRAWIŃSKI 1966) oraz z wydm Lubelszczyzny (CMOLUCHOWA 1971) i okolic Zamościa (STRAWIŃSKI 1960).

Picromerus bidens (LINNAEUS, 1758)

Gatunek pospolity na całej Wyżynie Śląskiej. Występuje tu w biotopach leśnych na różnych gatunkach drzew (*Fagus* L., *Quercus* L.) oraz w zbiorowiskach zaroślowych na *Rubus* L., *Solidago canadensis* L., *Sarothamnus scoparius* (L.) WIMM. i *Artemisia* L. Pojedynczo pojawiał się także na łąkach (*Arrhenatherion elatioris*) i w zbiorowiskach ruderalnych (*Alliarion*, *Eu-Arction*). Dosyć często łowiony również na hałdach kopalnianych. Typowy drapieżnik polujący na gąsienice i inne drobne owady. Z Wyżyny Śląskiej podawany przez CHŁODNEGO (1983). Gatunek eurosyberyjski. Pospolity w całej Polsce.

*Arma custos (FABRICIUS, 1794)

Bukowno, 1 okaz, 9 VIII 1983, na *Salix caprea* L. w zbiorowisku zaroślowym *Rubo-Salicetum capreae*.

Najczęściej gatunek ten występuje na drzewach liściastych — *Alnus glutinosa* (L.) GAERTN., *Betula verrucosa* EHRH., *Corylus avellana* L. i *Salix caprea* L., gdzie atakuje larwy innych owadów (STRAWIŃSKI 1949, 1950). Gatunek eurosyberyjski. W Polsce lokalnie pospolity.

**Rhacognathus punctatus* (LINNAEUS, 1758)

Bukowno, 1 okaz, 28 VIII 1982, na *Salix caprea* L. w zbiorowisku *Rubo-Salicetum capreae*.

Gatunek spotykany najczęściej w biotopach leśnych, na różnych gatunkach drzew liściastych, a także na *Calluna vulgaris* (L.) SALISB., *Vaccinium vitis-idaea* L. i *V. myrtillus* L. (STRAWIŃSKI 1950, 1957a, 1965). Gatunek eurosyberyjski. W Polsce lokalnie częsty.

*Troilus luridus (FABRICIUS, 1775)

Świerklaniec, 1 okaz, 19 VI 1982, na *Betula verrucosa* EHRH.

Gatunek związany z różnymi drzewami liściastymi (FEDORKO 1959, STRAWIŃSKI 1950). Czasami spotykany także na roślinności zielnej (FEDORKO 1959) oraz na *Juniperus communis* L. Jest drapieżnikiem atakującym gąsienice innych owadów (STRAWIŃSKI 1950). Gatunek eurosyberyjski. Występuje w całej Polsce.

Zicrona coerulea (LINNAEUS, 1758)

Gatunek stosunkowo częsty na Wyżynie Śląskiej, głównie w porębowych zbiorowiskach, związany z *Epilobion angustifolii*. Najliczniejszy na *Epilobium*

angustifolium L., gdzie poluje na larwy i drobne owady. Pojedynczo wystąpił także w zbiorowiskach ruderalnych (*Eu-Arction*), na łąkach (*Arrhenatherion elatioris*), murawach kserotermicznych (*Festuco-Brometea*) i w szkółkach leśnych. Gatunek holarktyczny. W Polsce pospolity. Z Wyżyny Śląskiej podawany przez CHŁODNEGO (1983).

Acanthosomidae STÅL, 1865

**Acanthosoma haemorrhoidale* (LINNAEUS, 1758)

Świerklaniec, 1 okaz, 19 IX 1981, na *Betula verrucosa* EHRH.

Najczęściej występuje na drzewach liściastych — *Fagus sylvatica* L., *Populus tremula* L., *Corylus avellana* L., *Betula verrucosa* EHRH., *Carpinus betulus* L., *Quercus robur* L. (STRAWIŃSKI 1949, 1950), a czasami również na *Picea excelsa* (LAM.) LK. i *Juniperus communis* L. (STRAWIŃSKI 1949). Gatunek eurosyberyjski. Pospolity w całej Polsce.

**Elasmostethus interstinctus* (LINNAEUS, 1758)

Świerklaniec, 1 okaz, 12 VIII 1982, na *Betula verrucosa* EHRH.

Gatunek związany z *Betula verrucosa* EHRH., *Corylus avellana* L., *Carpinus betulus* L., *Quercus robur* L., *Fagus sylvatica* L., *Populus tremula* L., *Picea excelsa* (LAM.) LK., *Juniperus communis* L. oraz innymi (STRAWIŃSKI 1949, 1950). Gatunek eurosyberyjski. W Polsce pospolity.

**Elasmucha grisea grisea* (LINNAEUS, 1758)

(= *E. betulae* DE GEER)

Świerklaniec, 2 okazy, 21 IX 1983, na *Quercus rubra* L.; Murcki, 2 okazy, 23 VIII 1984, na *Betula pubescens* EHRH.

Roślinami żywicielskimi tego gatunku są *Betula verrucosa* i *B. pubescens*. Czasami pojawia się także na *Corylus avellana* L., *Quercus robur* L. i *Q. sessilis* EHRH. (FEDORKO 1959; STRAWIŃSKI 1956a). Gatunek eurosyberyjski. Pospolity w całej Polsce.

**Elasmucha ferrugata* (FABRICIUS, 1787)

Świerklaniec, 1 okaz, 10 IX 1982, na *Padus avium* MILL.

Gatunek pokarmowo związany z *Ribes grossularia* L., *Vaccinium myrtillus* L. i *Rubus* L. (STRAWIŃSKI 1949, 1950). Najczęściej spotykany w runie lasów sosnowych, mieszanych i liściastych (STRAWIŃSKI 1949, 1962). Gatunek eurosyberyjski. W Polsce pospolity.

Podsumowanie

Omówienie pentatomofauny Wyżyny Śląskiej na podstawie dotychczasowych badań byłoby jeszcze przedwczesne. Wprawdzie badaniami objęto 40 miejscowości, jednak z pewnością są jeszcze gatunki, które czekają na odnalezienie na tych terenach. Już teraz można natomiast zwrócić uwagę na niektóre występujące tu ciekawe gatunki tarczówek. Należą do nich:

1. *Rhaphigaster nebulosa* — gatunek śródziemnomorski, nie notowany w Polsce od ponad 100 lat;
2. *Eurydema ventrale* — gatunek śródziemnomorski, rzadki w Polsce;
3. *Piezodorus lituratus* — gatunek śródziemnomorski;
4. *Carpocoris pudicus* — gatunek śródziemnomorski;
5. *C. purpureipennis* — rzadki w Polsce;
6. *Pitedia pinicola* — rzadki w Polsce;
7. *Sciocoris microphthalmus* — rzadki w Polsce;
8. *Anthemina lunulata* — rzadki w Polsce.

PIŚMIENNICTWO

- BOGUTYN L., STRAWIŃSKI K. 1966. Heteropterofauna zbiorowisk łąkowych i leśnych w okolicy Parczewa (Polesie Lubelskie). Ann. UMCS, Lublin, C., **21**: 63–74.
- CHŁODNY J. 1983. Zgrupowania entomofagicznych stawonogów (*Arthropoda*) w koronach brzozy brodawkowatej (*Betula verrucosa* EHRH.) upraw leśnych na terenach przemysłowych Górnego Śląska. Folia forest. pol., Warszawa, A., **25**: 95–116.
- CMOLUCHOWA A. 1964. Pluskwiaki różnoskrzydłe (*Hemiptera-Heteroptera*) roślinnych zespołów kserotermicznych okolic Kazimierza nad Wisłą. Ann. UMCS, Lublin, C., **19**: 49–94.
- CMOLUCHOWA A. 1971. Pluskwiaki różnoskrzydłe (*Heteroptera*) wydmy Lubelszczyzny. Ann. UMCS, Lublin, C., **26**: 129–153.
- CMOLUCHOWA A., LECHOWSKI L. 1977. Uzupełnienie do poznania pluskwiaków różnoskrzydłych (*Hemiptera-Heteroptera*) Beskidu Wschodniego i Bieszczadów. Ann. UMCS, Lublin, C., **32**: 265–269.
- FEDORKO J. 1959. Próba wyszukania powiązań biocenotycznych między *Heteroptera* a środowiskiem leśnym. Ann. UMCS, Lublin, C., **14**: 93–115.
- GULDE J. 1934. Die Wanzen Mitteleuropas. III., Frankfurt/M., p. 150–152.
- JOSIFOV M. V. 1981. *Heteroptera. Pentatomoidea*. W: Fauna Bulgarica, **12**, Sofia, p. 205, f. 80.
- KARCZEWSKI J. 1962. Znaczenie borówki czernicy (*Vaccinium myrtillus* L.) dla entomocenozy leśnej. Folia forest. pol., Warszawa, A., **9**: 13–16.
- KASPROWICZ A. 1963. Lądowe pluskwiaki różnoskrzydłe (*Heteroptera*) okolic Poznania. Bad. fizj. Pol. zach., Poznań, **12**: 39–63.
- KONDRACKI W. 1978. Geografia fizyczna Polski, Warszawa.
- LIS J. A. 1984. Tarczówkowate (*Heteroptera, Pentatomidae*) „Lasów murkowskich” na tle pentatomidofauny Wyżyny Śląskiej. Katowice, Uniw. Śląski. Maszynopis pracy magisterskiej.
- MATUSZKIEWICZ W. 1981. Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. Warszawa, 298 pp.
- MIKOŁAJSKI M. 1962. *Tytthus pygmaeus* (ZETT.) — nowy gatunek dla fauny Polski oraz niektóre inne gatunki pluskwiaków (*Hemiptera-Heteroptera*) nowe dla fauny regionu warmińsko-mazurskiego. Fragm. faun., Warszawa, **10**: 251–255.

- PUČKOV W. G. 1961. Ščitniki (*Heteroptera, Pentatomoidea*). W: Fauna Ukrainy. Kiyev, 338 pp., 132 ff., 2 tab.
- SCHOLZ M. F. R. 1931. Verzeichnis der Wanzen Schlesiens. Ent. Anz. Wien., Wien, **11**: 99–102.
- SMRECZYŃSKI S. 1907. Zbiór pluskwiaków prof. Dra Stanisława ZARĘCZNEGO. Spraw. Kom. fizjogr. PAU., Kraków, **40**: 46–71.
- SMRECZYŃSKI S. 1909. Spis pluskwiaków zebranych w Gorcach w roku 1909. Spraw. Kom. fizjogr. PAU., Kraków, **44**: 109–122.
- SMRECZYŃSKI S. 1954. Materiały do fauny pluskwiaków (*Hemiptera*) Polski. Fragm. faun., Warszawa, **7**: 1–146.
- STICHEL W. 1960. Gotthold KÜNOWS Wanzenfauna von Ost- und Westpreussen., Berlin-Hermsdorf, p. 57.
- STICHEL W. 1961. Illustrierte Bestimmungstabellen der Wanzen II. Europa, t. 4. Berlin-Hermsdorf, p. 649–650.
- STOJIECKI S. 1915. Wykaz pluskwiaków (*Rhynchota*) zebranych w Galicyi zachodniej i środkowej. Spraw. Kom. fizjogr. PAU., Kraków, **49**: 126–213.
- STRAWIŃSKI K. 1949. Z badań nad pluskwiakami z nadrodziny *Pentatomoidea* REUT. występującymi w Białowieskim Parku Narodowym. Ann. UMCS, Lublin, C., **4**: 277–296.
- STRAWIŃSKI K. 1950. Powiązanie biologiczne pluskwiaków (*Hemiptera-Heteroptera*) z roślinnością drzewiastą. Ann. UMCS, Lublin, C., **5**: 65–87.
- STRAWIŃSKI K. 1953. Badania nad pluskwiakami (*Heteroptera*) żyjącymi na łąkach na przykładzie materiału z Iwonicza. Ann. UMCS, Lublin, C., **8**: 357–401.
- STRAWIŃSKI K. 1956a. Materiały do fauny pluskwiaków (*Heteroptera*) Roztocza. Ann. UMCS, Lublin, C., **11**: 151–181.
- STRAWIŃSKI K. 1956b. Owady z rzędu *Heteroptera* w biocenozie Puszczy Białowieskiej. Roczn. Nauk leśn., Warszawa, **14**: 3–121.
- STRAWIŃSKI K. 1957a. *Hemiptera-Heteroptera* runa leśnego z okolic Wandzina. Ann. UMCS, Lublin, C., **12**: 103–113.
- STRAWIŃSKI K. 1957b. Analiza materiału *Hemiptera-Heteroptera* zebranego z łąkowych biotopów w okolicach Świętajna (Poj. Mazurskie). Ann. UMCS, Lublin, C., **12**: 33–44.
- STRAWIŃSKI K. 1959. *Hemiptera-Heteroptera* jako jeden z elementów biocenozy rezerwatu Stawska Góra pod Chełmem. Ekol. Pol., Warszawa, A., **7**: 269–282.
- STRAWIŃSKI K. 1960. Pluskwiaki różnoskrzydłe (*Hemiptera-Heteroptera*) śródleśnych srodowisk z roślinnością kserotermiczną w okolicach Łabuń (pow. Zamość). Ekol. Pol., Warszawa, B., **5**: 139–159.
- STRAWIŃSKI K. 1962. *Hemiptera-Heteroptera* Świętokrzyskiego Parku Narodowego. Ann. UMCS, Lublin, C., **17**: 165–193.
- STRAWIŃSKI K. 1963. Powiązania biocenotyczne owadów *Hemiptera-Heteroptera* z biotopami zadrzewionymi i niezadrzewionymi w okolicach Puław. Ann. UMCS, Lublin, C., **18**: 1–20.
- STRAWIŃSKI K. 1965. Zestawienie zgrupowań gatunków *Hemiptera-Heteroptera* niezacienionych biotopów śródleśnych w nadleśnictwie Duninów koło Płocka. Ann. UMCS, Lublin, C., **20**: 1–8.
- STRAWIŃSKI K. 1974. *Hemiptera-Heteroptera* spotykane na dębach. Pol. Pismo ent., Wrocław, B., **44**: 817–826.
- WAGNER E. 1966. Wanzen oder Heteropteren. I. *Pentatomorpha*. W: Die Tierwelt Deutschlands, **54**. Jena, 236 pp., 149 ff.

[Заглавие: Полужесткокрылые из надсемейства щитникообразных *Pentatomoidea* REUT. (*Hemiptera*, *Heteroptera*) Силезинской Возвышенности]

Впервые проведено на Силезинской Возвышенности исследования целого надсемейства щитникообразных *Pentatomoidea* (*Heteroptera*). Исследования проходили в разного типа растительных сообществах, так натуральных, как и антропогенных. В общем выявлено на Силезинской Возвышенности 34 вида щитников, 27 из которых является новыми для этого района (обозначены звездочкой). Связи отдельных видов с растительными сообществами представляет таблица.

SUMMARY

[Title: Terrestrial bugs belonging to the superfamily *Pentatomoidea* REUT. (*Hemiptera*, *Heteroptera*) of the Silesian Upland]

The fauna of whole superfamily *Pentatomoidea* (*Heteroptera*) of the Silesian Upland is studied for the first time. The study was based on the material collected by the author in the years 1982, 1983, 1984 and on the material of the Forest Research Institute in Katowice collected in the years 1981, 1982, 1983. The study were carried out in the different types of plant communities (natural and anthropogenic). There were found 34 species of pentatomoid bugs on the Silesian Upland. 27 of them are new to the region (marked with an asterisk). To the most interesting species belong: 1. *Rhaphigaster nebulosa* — mediterranean species noted in Poland for the first time since XIX century, probably occurred in Poland as migrant; 2. mediterranean species — *Eurydema ventrale*, *Piezodorus lituratus*, *Carpocoris pudicus*; 3. species rarely occurring in Poland — *Pitedia pinicola*, *Carpocoris purpureipennis*, *Sciocoris microphthalmus*, *Anthemina lunulata*. The relationships between pentatomoid bugs and plant communities are presented in the Table.